

Atlas dla kultury

---

zeszyt

7 | 5

Galerie i muzea

Opracowanie:

Małgorzata Szaefer

Marta Żaczkiewicz

Paulina Piórkowska

Produkcja:

Paweł Gogołek

Koordinacja:

Paulina Skorupska

Projekt graficzny:

ROOM33 Marta i Marcin Szymkowiak

Wydawca:

Stowarzyszenie Edukacyjne MCA

Traktuj użytkowanie sztuki jako narzędzie poznania.

Pamiętaj, że osoba z niepełnosprawnością, tak jak każda inna osoba od-wiedzająca instytucje kultury, nie jest „wizmem”, jest „użytkownikiem” sztuki. Wyzwaniem staje się zatem konieczność przemyślenia dostępnych sposobów i środków prezentacji obiektu osobom z niepełnosprawnościami, pamiętając, że bycie wizmem nie jest już równoznaczne ze zwykłym oglądaniem. Wyzwaniem dla instytucji kultury jest sprawienie, by użytkowanie ich przez osoby z niepełnosprawnościami stało się normą.

Oswajaj obecność

Jak udostępniać wystawy?

Osoby z niepełnosprawnością wzroku

to osoby niewidome od urodzenia, osoby ociemniałe (czyli te, które straciły wzrok) lub osoby słabowidzące. Trudności związane z percepcją treści wizualnych w każdej z tych grup są inne, np. osobom, które w pewnym momencie utraciły wzrok, możesz opowiedzieć o kolorach, a osobom słabowidzącym powinieneś pozwolić przybliżyć się do obiektu.

Zapewnij:

- **Audiodeskrypcję**, czyli opis słowny, będący uzupełnieniem ogólnego opisu dzieła. Można ją wykonać na żywo bądź odtworzyć. Audiodeskrypcja może pełnić funkcję informacyjną i poznawczą, przydatną także osobom ze sprawnym wzrokiem. Zdarza się, że patrząc na obraz nie dostrzegamy szczegółów, a nawet elementów kluczowych.
- **Opisy alfabetem Braille'a i dużą czcionką** (18 pt). Zasadą generalną w projektowaniu tekstów powiększoną czcionką jest dbałość o kontrast tła i druku.
- **Tyflomapy** (mapy wypukłe) i ścieżki prowadzące, które pomogą w dotarciu do pomieszczeń i poruszaniu się po obiektach.
- **Tyflografiki** (w postaci grafik wypukłych będących odwzorowaniem dzieła w odpowiedniej skali) lub wydruki 3D eksponatów (trójwymiarowe kopie), aby osoba niewidoma mogła doświadczyć sztuki również poprzez dotyk, który wyzwala dodatkowe emocje i przyczynia się do głębszego przeżywania sztuki.

- **Tekst alternatywny**, czyli krótki opis przedstawionego obiektu w formacie, który będzie w stanie przetworzyć program czytający (dotyczy to również prac umieszczanych na stronach internetowych). Jeśli w twojej instytucji znajdują się multimedia, powinny one dawać możliwość powiększenia czcionki, zmiany kolorów i kontrastu.

Osoby z niepełnosprawnością słuchu

to osoby g/Głucho od urodzenia, osoby słabosłyszące lub osoby, które utraciły słuch. Każda z tych grup komunikuje się w inny sposób.

- Dla **osób g/Głuchych od urodzenia** język polski jest często językiem drugim. Osoby te do komunikacji używają polskiego języka migowego (PJM), będącego językiem wizualno-przestrzennym.
- **Osoby, które słuch straciły**, znają język polski, a w komunikacji mogą posilkować się różnymi metodami, np. systemem językowo-migowym (będącym nałożeniem znaków języka migowego na słowa zgodnie z gramatyką języka fonicznego), polskim językiem migowym, odczytywaniem z ruchu warg czy pisaniami na kartce lub w telefonie.

Osoby słabosłyszące to osoby, które mają różnego stopnia niedosłuch i korzystają z aparatów słuchowych. Często używają komunikacji fonicznej i znają język polski. Aparaty słuchowe, z których korzystają, wzmacniają dźwięk, należy mieć jednak świadomość, że nie rozwiązują one wszystkich problemów z rozumieniem mowy, ponieważ wzmacniają również inne odgłosy dochodzące z otoczenia.

Zapewnij:

- **Napisy**, aby udostępnić prace audiowizualne (tekstowy zapis dialogów i komentarzy, a także opis wszystkich dźwięków istotnych dla zrozumienia przekazu) oraz transkrypcję (tekstowy zapis „słowo w słowo”) informacyjnych materiałów audio, np. audioprzewodnika.
- **Tłumacza języka migowego**, który będzie na żywo przekładał twoją narrację na polski język migowy. Warto, aby miał wcześniej możliwość zapoznania się z tematyką, którą będziesz poruszał.
- **Tłumacza online**, z którym wystarczy połączyć się np. za pośrednictwem tableta – to rozwiązanie szczególnie pomocne, jeśli pracownicy mający bezpośredni kontakt z g/Głuchymi widzami (np. w kasie) i nie znają języka migowego.
- **Pętlę indukcyjną**, wzmacniającą dźwięk i eliminującą problemy związane z niekorzystną akustyką, aby ułatwić osobom słabosłyszącym, korzystającym z aparatu słuchowego, komunikację i odbiór dzieł audialnych (warto pomyśleć o zainstalowaniu pętli indukcyjnej w kasie i sali z materiałami dźwiękowymi).

Osoby z niepełnosprawnością ruchową

to osoby, które mają trudności np. w poruszaniu się, koordynacji ciała i utrzymaniu równowagi. Niepełnosprawność ruchowa nie odnosi się wyłącznie do osób poruszających się na wózkach.

Zapewnij:

- Możliwie swobodny dostęp do sali z ekspozycją.
- Obiekty ekspozycyjne oraz ich oznakowanie na wysokości osób poruszających się na wózkach (nie powinny znajdować się wyżej niż 140 cm nad podłogą). Podpisy powinny zostać umieszczone na tyle nisko, by osoba poruszająca się na wózku mogła je swobodnie przeczytać. Pamiętaj również o odległościach pomiędzy eksponatami, by osoba poruszająca się na wózku mogła między nimi przejechać, nie mogą być mniejsze niż 90 cm.
- Miejsca siedzące, na których zwiedzający mogą odpocząć. Niech siedziska znajdują się w nich na stałe, by osoba poruszająca się o kulach nie musiała specjalnie prosić o tego typu udogodnienie. Zwróć uwagę na funkcjonalność siedzisk – nie każdy będzie w stanie skorzystać z modnych, leżących na podłodze poduch – samodzielne wstanie z nich wymaga siły mięśni i zwinności.
- Ciągi komunikacyjne wolne od barier uniemożliwiających swobodne poruszanie się.

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną

to grupa zróżnicowana i trudna do zdefiniowania, bowiem niepełnosprawności tej często mogą towarzyszyć np. dodatkowe zaburzenia psychiczne i/lub fizyczne.

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną mają odmienne możliwości poznawcze i inne potrzeby, które, jeśli nie zostaną prawidłowo zidentyfikowane, uniemożliwią komfortowe poruszanie się po obiekcie muzealnym lub galerii.

Nie zakładaj od razu, że nie posiadają one żadnych kompetencji koniecznych do odbioru sztuki. Jeśli oprowadzasz po wystawie, porozmawiaj chwilę z odwiedzającymi, by zorientować się, czy faktycznie potrzebują uproszczonej opowieści czy też są pasjonatami sztuki, którzy np. mają trudności w czytaniu, ale zdobyli już sporą wiedzę ucząc się ze słuchu i z programów edukacyjnych.

Zapewnij:

- Wsparcie opiekuna w przypadku, gdy osoba z niepełnosprawnością intelektualną przyjdzie sama. Przed wizytą zapytaj o potrzeby, sposób komunikowania się i poruszania.
- Kilka scenariuszy zwiedzania, na wypadek dekoncentracji odbiorców i konieczności urozmaicenia tras – tak jak prawdopodobnie różnicujesz je w zależności od wieku zwiedzających, tak możesz wziąć pod uwagę wszelkie sprawnościowe ograniczenia – zarówno fizyczne jak i intelektualne.

Osoby z zaburzeniami ze spektrum autyzmu

Cechami wspólnymi są trudności w komunikowaniu się, powtarzalne zachowania, a także nadwrażliwość na bodźce sensoryczne. Autyzm jest różnorodny, a co za tym idzie – każda osoba z zaburzeniami ze spektrum autyzmu jest inna. Jedne mają problemy z wyobraźnią, z rozumieniem metafor, emocji czy zachowań, natomiast prowadzenie rozmów przychodzi im z łatwością, a inne mają trudności z mówieniem. Gdy przygotowujesz wystawy multimedialne czy multisensoryczne, pamiętaj, że ich odbiór może być wyzwaniem dla osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, ponieważ jedną z jego istotnych cech jest nadwrażliwość na światło, dźwięki i zapachy. Zapewne słyszałeś o godzinach ciszy wprowadzonych w niektórych supermarketach, by osoby z zaburzeniami ze spektrum autyzmu mogły zrobić zakupy nie będąc narażonymi na nieprzyjemną dla nich ilość bodźców. Osoby te również chętnie uczestniczą w kulturze, należy je jednak wesprzeć.

Zapewnij:

- **Ciche, wygodne miejsce** do odpoczynku z ograniczoną ilością bodźców.
- **Słuchawki wyciszające.**
- **Plan zwiedzania** oraz ścieżki edukacyjne – wybierz miejsca, które mogą być interesujące, zidentyfikuj też obszary potencjalnie niebezpieczne, w których jest głośno, gorąco, ciemno lub zbyt jasno.
- **Piktogramy / proste znaki graficzne.** Są bardzo pomocne w budowaniu bezpieczniejszej przestrzeni oraz komunikacji.

”
Nie ma komunikacji
bez wzajemności

Włącz się w „eksterytorialną wzajemność”, czyli w zapoznanie kultury eksperckiej, kuratorów, muzealników, pracowników muzeów z niepełnosprawnością. Nie ma komunikacji bez wzajemności. Sygnał przebiega dwutorowo. Na „eksterytorialną wzajemność” składają się formy komunikacji, podbudowa użytkownika i użytkownika z niepełnosprawnością oraz tryby użytkownika przestrzeni instytucji kultury.

Podbuduj doświadczenie użytkownika sztuki przez osoby z niepełnosprawnościami.

Postaw na konieczność podnoszenia kompetencji o obecności widza z niepełnosprawnością w instytucji – zapisz się na warsztaty, testuj z ekspertami działania w instytucji. Przygotowując warsztaty, pracuj nad scenariuszami z fachowcami.

Wzmocnij osoby z niepełnosprawnością – nie jesteśmy w świątyni!

Nie odstraszać osób z niepełnosprawnościami swoim strachem przed ich kontaktem z obiektem sztuki. Pamiętaj, że osoba z niepełnosprawnością jest, na równi z innym widzem, współautorem w „grze użytkownika”. Nie daj odczuć osobie z niepełnosprawnością jej „inności”. Działaj wbrew muzeifikacji świata, przestrzenie sztuki nie są świątyniami. Pamiętaj zdanie Stephena Wrighta: „To sztuka, ale cóż, to tylko sztuka”.

Zapraszaj! Działaj wbrew postrzeganiu sztuki jako wydarzenia. Bądź otwarty na użytkownika sztuki z niepełnosprawnością w muzeum. Zapraszaj osoby z niepełnosprawnościami na indywidualne spotkanie ze sztuką, dąż do naturalności w kontakcie.

- Zadbaj o to, by twoja strona internetowa była przygotowana zgodnie z zaleceniami dotyczącymi dostępności zawartości sieciowej WCAG 2.0 (*Web Content Accessibility Guidelines*).

- Pamiętaj, by informować w ofercie wydarzenia, czy orzeczenie o niepełnosprawności uprawnia do kupna biletu ulgowego. Czy opiekunowi osoby z niepełnosprawnością przysługuje ulgowa cena biletu?

- Zadbaj o dostępność informacji. Np. jeśli chcesz, żeby dotarła ona do osób g/Głuchych, dobrą praktyką będzie przygotowanie zaproszenia w języku migowym i wysłanie go do organizacji zrzeszających osoby g/Głuche. Jeżeli w zaproszeniu zamieszczasz materiały wideo, przygotuj do nich napisy.

- Stwórz listę instytucji i organizacji zrzeszających osoby z niepełnosprawnościami – część z nich pewnie zechce pośredniczyć w przekazywaniu programu.

Zadbaj o tryby użytkownika przestrzeni instytucji kultury – użytkowanie to także aktualizacja funkcji przestrzeni instytucji kultury.

Struktura świata sztuki musi być przygotowana na użytkownika jej przez aktywnego widza – w tym przez osoby z niepełnosprawnościami.

- Musisz być świadomy dostępności/niedostępności przestrzeni swojej instytucji. Jeżeli możliwości finansowe nie pozwalają na dostosowanie jej w krótkim czasie, dbaj o to, by wszystkie osoby w zespole, które mają kontakt ze zwiedzającymi, miały świadomość ograniczeń. Informacje o dostępności przestrzeni umieść również na stronie internetowej.

- Powinieneś znać **szerokość przejść** w budynku, by móc poinformować o niej osoby poruszające się na wózkach. Każda osoba poruszająca się na wózku zna jego wymiary i będzie w stanie ocenić, czy przejścia są dla niej dostępne.

- Jeżeli budynek jest tylko **częściowo dostosowany**, informuj o tym. Np., gdy posiadasz dostosowane toalety, ale do sali, w której odbywa się wystawa, prowadzą dwa schody, nie zamykaj rozmowy stwierdzeniem: „nasza przestrzeń nie jest dostosowana”, dodaj informację: „do sali prowadzą dwa stopnie” i zapytaj: „czy jest Pan/Pani w stanie z pomocą pracowników lub opiekuna je pokonać?”.

- Gdy muzeum lub galerię odwiedzają osoby niewidome lub słabowidzące, zadbaj o **oprowadzenie** ich po miejscach, po których będą się poruszać, aby wiedziały, gdzie mogą napotkać istotne przeszkody – zmiany podłoża, nierówności itp.

- Poruszanie się po budynku osobom z niepełnosprawnościami wzroku ułatwiłaby możliwość skorzystania przy wejściu z **tyflomapy obiektu**. Pomaga ona w rozpoznaniu przestrzeni – jej układu i proporcji. Wiele firm kartograficznych specjalizujących się w tworzeniu tyflomap można znaleźć w Internecie.

- Zwracaj uwagę na **oznaczenia** progów, pierwszych i ostatnich stopni schodów, wind, przezroczystych drzwi i klamek.

- Umieść również **informację o opcjach dojazdu** do twojej instytucji środkami komunikacji miejskiej, o odległościach od przystanków oraz o możliwościach zaparkowania samochodu w pobliżu.

- Pamiętaj o **oznakowaniu obiektów przezroczystych** lub szklanych gablot, ponieważ są one zazwyczaj niewidoczne dla osób słabowidzących.

Współdziałaj jako „terytorium sztuki” z innymi terytoriami – nabywaj kompetencje, szukaj partnerów.

- Nawiązuj kontakty z praktykami z innych pól, m.in. z tłumaczami języka migowego, asystentami osób z niepełnosprawnościami. Bierz udział w szkoleniach – wymieniaj doświadczenia z kuratorami i muzealnikami.
- Śledź dobre praktyki w instytucjach kultury w Polsce i zagranicą.
- Zwróć uwagę na rozwiązania takie jak: możliwość wyboru języka migowego w opcjach językowych (np. na stronie internetowej Landesmuseum Mainz w Niemczech), wycieczki w języku migowym prowadzone przez g/Głuchych przewodników (przeznaczone dla osób biegle posługujących się językiem migowym). Takie opcje coraz częściej pojawiające się w polskich muzeach i galeriach, są standardem np. w Tate Modern w Londynie lub The Metropolitan Museum of Art w Nowym Jorku. To drugie ma również rozbudowany program przeznaczony dla osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu.

Pamiętaj, że najlepszą wizytówką muzeum są ludzie, którzy je reprezentują, czyli Ty!

- Pytaj zwiedzających z niepełnosprawnościami, z jakimi organizacjami są związani.
- Współpracuj z wolontariuszami z organizacji działających na rzecz osób z niepełnosprawnościami – być może zapewnią asystę podczas zwiedzania.
- Stwórz grupę konsultantów, jeżeli w Twojej instytucji nie ma osoby, która posiada wiedzę i doświadczenie w pracy z osobami z niepełnosprawnościami.
- Nie działaj intuicyjnie, zadbaj o wsparcie ekspertów.
- Dbaj o rozwój zespołu – zarówno nauka jak i poszerzająca się oferta działań włączających osoby z niepełnosprawnościami w przestrzeń sztuki, przynoszą wciąż wiele nowej wiedzy, doświadczeń i rozwiązań, z których warto korzystać.

Bibliografia:

1. *ABC Gość niepełnosprawny w muzeum*, „Szkolenia Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów” 2013/2 oraz 2015/7, www.nimoz.pl [dostęp: 18.10.2019]
2. *Osoba z zaburzeniami ze spektrum autyzmu w instytucji kultury*, Świeża O., Grochowska J., Łasocha A., Sztajerwald A., Fundacja Synapsis, 2013.
3. *Jak udostępnić kulturę osobom z niepełnosprawnościami – najczęściej zadawane pytania, opracowanie:* Fundacja Kultury bez Barrier, 2018, www.kulturabezbarrier.org [dostęp: 18.10.2019]
4. *Zasady adaptacji materiałów dydaktycznych do potrzeb osób słabowidzących*, D. Kończyk (red), Uniwersytet Warszawski, 2008, <https://www.wup.pl/> [dostęp: 18.10.2019]

Wydawnictwo dofinansowane ze środków
Miasta Poznania oraz Powiatu Poznańskiego.

POZnań*

MCA STOWARZYSZENIE
EDUKACYJNE

ul. Dmowskiego 5/7a/33
60-222 Poznań
stowarzyszenie@mca.pl
tel.: +48 692 499 810
www.5zmyslow.pl

Atlas dla kultury

WYDAWNICTWO BEZPŁATNE / NIE NA SPRZEDAŻ!